

Х. Томенчук

УТВОРЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ВИЩИХ ВИКОНАВЧИХ І
РОЗПОРЯДЧИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
(ЛИСТОПАД 1918 – ЧЕРВЕНЬ 1919 РР.)

Процеси державотворення ЗУНР мали демократичну забарвленість, особливо при поділі влади на законодавчу, виконавчу, судову.

Серед сучасних моделей виконавчої влади важко віднайти аналог в системі центральної виконавчої влади ЗУНР-ЗОУНР, що формувалася за складних воєнно-політичних умов, за багатьма ознаками наближалася до змішаної форми правління.

Ключові слова: демократія, виконавча влада, розпорядчі органи.

Процессы государства ЗУНР имели демократическую окраску, особенно при разделении властей на законодательную, исполнительную, судебную.

Среди современных моделей исполнительной власти трудно найти аналог в системе центральной исполнительной власти ЗУНР-ЗОУНР, которая формировалась в сложных воєнно-политических условиях, по многим признакам приближалась к смешанной форме правления.

Ключевые слова: демократия, исполнительная власть, распорядительные органы.

The process of WUPR's was democratically coloured, especially during the division of power into legislative, executive and judicial.

Among the modern examples of difficult to find an analogue in the central executive power WUPR-WRUPR that was formed in difficult war-political conditions. According to many signs WRUPR was close to the combined form of governing.

Keywords: democracy, the executive branch of power, authorities.

© Х. Томенчук, 2012

Державотворчі процеси в Західно-Українській Народній Республіці (ЗУНР) розгорталися в руслі реалізації демократичних засад поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову із чітким визначенням їхніх функцій і компетенцій. Виконавча влада – найбільш видимий елемент політичної системи суспільства, позаяк вона тісно пов'язана з повсякденністю та відіграє вагому, часто домінуючу роль у життєдіяльності громадян. Це особливо стосується переломних історичних періодів, коли стан перманентної війни, що посилював зубожіння, анархію, різні антисоціальні явища, об'єктивно підвищував її значення. Вона ставала вирішальною ланкою у визначенні напрямів розвитку суспільства, нормотворчій діяльності та організації, здійсненні й управлінні внутрішніми й зовнішніми справами в державі, зокрема пов'язаними із суспільним господарюванням, функціонуванням різних органів і установ, забезпеченням громадського порядку і безпеки, захисті прав і свобод.

Сказане значною мірою визначає актуальність та наукову і практичну значущість заявленої у назві статті проблеми, яка зумовлюється потребою ґрунтовного переосмислення і творчого використання історичного досвіду з формування і становлення вищих виконавчих і розпорядчих органів влади на сучасному етапі державотворення України. Доба ЗУНР дистанційована від сьогодення майже сторіччям, утім, у контексті інституціоналізації та діяльності виконавчої влади є чимало спільних проблем, пов'язаних з ефективністю і негативними явищами її функціонування, партійно-політичними впливами тощо.

Мета статті полягає у здійсненні узагальнюючого аналізу проблеми створення, структуризації та основних напрямів і здобутків діяльності вищого виконавчого органу за доби парламентської демократії ЗУНР (жовтень 1918 – червень 1919 рр.). Важливе підґрунтя для цього дає комплекс джерел у вигляді архівних й опублікованих документів, матеріалів преси, спогадів та ін.

Об'єктом дослідження є проблема формування та діяльності уряду ЗУНР.

Предметом дослідження є феномен виконавчої влади як структурний елемент держави, що є головним інститутом політичної системи суспільства.

Методологічною основою вивчення дослідження є доробок вітчизняних та зарубіжних учених з теорії і методики пізнання суспільно-політичних явищ, зокрема демократичних систем державного правління. Опіраємося на міждисциплінарний підхід її вивчення, що базується на залученні концептуальних здобутків політичної та історичної наук; використанні методів логічного й істо-

Наукова новизна дослідження полягає у проведенні комплексного науково-політологічного аналізу проблеми становлення та функціонування вищого виконавчого органу ЗУНР, який вивчався головним чином у розрізі історичних досліджень. Про це свідчить і стан її наукової розробки, де ключові напрацювання належать фаховим історикам, а також правознавцям (О.Вівчаренко, О.Карпенко, В.Кондратюк, М.Кугутяк, М.Литвин, С.Макарчук, О.Павлишин, В.Регульський, Б.Тищик та ін.).

Вищий представницький орган ЗУНР – Українська Національна Рада (УНРада) – був сформований 18-19 листопада 1918 р. Після здійсненого українцями 1 листопада 1918 р. державного перевороту у Східній Галичині вона, за словами відомого діяча М.Чубатого, зосередила “в собі всю владу, не виключаючи навіть виконуючої” [32, с. 10]. Таке становище для молодого республіки було неприродним, вимушеним, тому короткочасним. Державне будівництво вимагало формування владної вертикалі із чітким розмежуванням її законодавчої та виконавчої гілок. Визначення функцій і повноважень УНРади у низці законодавчих актів [27; 28 та ін.] відкрило шлях для інституціоналізації виконавчої влади як комплексу державних установ – апарату державного управління для здійснення владно-політичних і владно-адміністративних функцій на центральному (уряд) й місцевому рівнях та реалізації загальної, галузевої, локальної компетенції.

Улаштування центральної виконавчої влади розпочалося з формування уряду, хоча на час його виникнення вже діяв інститут повітових комісарів. Його становлення супроводжували складні, суперечливі тенденції і явища. Перший уряд УНРада сформувала на засіданні 9 листопада 1918 р., він одержав назву “Тимчасовий Державний Секретаріат Західно-Української Держави” (ТДС). Тоді ж затвердили 14 державних секретарств (міністерств), які очолили державні секретарі (міністри) із числа авторитетних громадсько-політичних діячів: внутрішніх справ (Л.Цегельський); зовнішніх справ (В.Панейко); фінансів (К.Левицький – тимчасово); військових справ (Д.Вітовський); судових справ (С.Голубович); торгівлі і промислу (Я.Литвинович); земельних справ (С.Баран), шляхів (І.Мирон); пошт і телеграфу (О.Пісецький); праці і суспільної опіки (А.Чернецький); суспільного здоров’я (І.Куровець); освіти (О.Барвінський замість призначеного С.Смаль-Стоцького); віросповідання (О.Барвінський); публічних робіт (І.Макух). Президентом (головою) ТДС обрали К.Левицького, який складав повноваження голови Президії УНРади [30]. Тожі створили Харчовий відділ зі статусом міністерства на чолі з С.Федаком [32, с. 16-17].

Наступного дня, 10 листопада, державні секретарі склали присягу (присягу) на вірність українському народу, яке офіційно прийняв найстаріший член УНРади, патріарх українського політикуму Ю.Романчук [5]. У цьому коаліційному уряді переважали соціал-демократи (8), а також були представлені радикали (2) та по одному члену від соціал-демократичної і християнсько-суспільної партій. На спільному засіданні УНРади і ТДС 13 листопада 1918 р. затвердили товаришів (заступників) державних секретарів [17].

Доступні документи не дозволяють точно встановити обставини появи нової назви українського уряду – “Рада Державних Секретарів” (РДС). Не проливають достатньо світла на цю проблему і наявні дослідження. Зокрема, авторитетні вчені стверджують, що вона з’явилася в грудні 1918 р. [3, с. 128], хоча принаймні з 13 листопада преса подавала інформацію про засідання “Ради Державних Секретарів” [6, 7]. Найчастіше у документах він фігурує як “Державний Секретаріат” (ДС).

Від самих початків РС діяла спільно з УНРадою, фактично всі урядовці були її членами, позаяк не існувало норм, які б забороняли поєднувати посади у вищих законодавчих та виконавчих органах влади. Про загальні принципи, головні завдання та перші практичні кроки діяльності уряду засвідчують “інавгураційна” промова К.Левицького під час “заприсяження” уряду [5], матеріали перших спільних засідань УНРади [13; 17], виступи державних очільників у пресі [12; 16]. Голова ТДС наголошував, що уряд “стоїть на демократичнім принципі. Ми вийшли з народу і для народу буде присвячена наша праця. Нашим обов’язком – берегти добра і права Західно-Української Держави, нашим змаганням забезпечити лад, спокій і добробут держави. Лиш український режим буде в нашій державі. Цілому населенню без огляду на національність і віросповідання, без огляду на соціальне уверховання будуть заперу політичні” [5]. На таких засадах народо-владдя, соціальної справедливості, національної толерантності, законності і правопорядку мали функціонувати всі державні заклади та установи. Першочергові зусилля уряду спрямовувалися на організацію “доброї, справедливої і справної адміністрації”, наведення ладу і спокою та допомогу громадськості, виснаженої воєнним лихоліттям, а також на підготовку і проведення земельної реформи і “охоронного законодавства” для робітників.

Пріоритетним політичним завданням стала реалізація “великого ідеалу нашої нації – з’єднання всіх українських земель в одну велику, незалежну, суверенну і демократичну Українську Державу”. Його розв’язанню присвятили одне з перших засідань РДС, де затвердили особовий склад

дипломатичних представництв у різних європейських країнах та ухвалили направити окрему делегацію до Києва. Створили “комісію для справ державних фінансів”, що мала кооптувати до свого складу фахівців для розробки проекту державного бюджету, розпочали підготовку проекту земельної реформи [7]. У середині листопада також обговорювалися питання щодо становища на Буковині у зв'язку з румунською окупацією цієї частини української республіки; про встановлення її влади у всіх галицьких повітах; про ставлення до національних меншин; про необхідність запровадження нових податків та проведення “воєнної позички” тощо [29; 30; 31].

Утім, за важких умов, що вимагали консолідації та мобілізації сил на розв'язання нагальних суспільних проблем, уряд опинився в кризову стані. Одна з причин цього полягає в міжпартійних суперечностях, зокрема невдоволенні радикалів і соціал-демократів через кількість отриманих міністерських портфелів, вони закидали націонал-демократам намагання “узурпувати владу” тощо. Слід визнати, що структура і персональний склад вищого виконавчо-розпорядчого органу визначалися поспіхом, не були чітко окреслені його завдання. Внаслідок цього одні секретарі так і не приступили до виконання своїх обов'язків, інші подали у відставку. За таких обставин РДС і УНРада намагалися в “ручному режимі” врегулювати ситуацію. На основі об'єднання чотирьох секретарств утворили два нові: освіти і віросповідання, шляхів, пошт та телеграфу. Секретарства суспільної опіки і праці та суспільного здоров'я, а також харчовий уряд реорганізували у відповідні відділи в складі Державного секретарства внутрішніх справ, які очолили заступники міністра. Таким чином в уряді залишилося 10 секретарств [11, с. 181].

На початку грудня 1918 р. у відставку подав президент РДС К.Левицький, на його місце УНРада обрала С.Голубовича, якому доручили сформувати новий уряд республіки. Щойно утворений Відділ УНРади того ж 4 січня 1919 р. затвердив оновлені склад і структуру РДС: С.Голубович – президент, секретар фінансів, торгівлі та промисловості; В.Панейко – секретар закордонних справ; І.Макух – секретар внутрішніх справ; Д.Вітовський – секретар військових справ; О.Бурачинський – секретар судівництва; А.Артимович – секретар освіти і віросповідання; І.Миرون – секретар шляхів, пошт і телеграфу, М.Мартинець – секретар земельних справ; М.Козаневич – секретар публічних робіт [15, с. 64]. За незначних змін (обов'язки секретарів військових та міжнародних справ, які подали у відставку, стали виконувати заступники П.Бубела і М.Лозинський) у такому складі РДС пропрацював до кінця свого існування.

Обіцянка першого президента РДС під час “інавгураційної” промови 10 листопада 1918 р. підготувати програму своєї діяльності була реалізована лише на початку січня 1919 р. як “Програмова заява...” [19] уже фактично новим урядом ЗУНР. Усвідомлюючи “колосальну відповідальність і тягар кермування державою”, С.Голубович його головну мету вбачав в утвердженні “республікансько-демократичного ладу” та запровадженні “суспільно-господарського устрою”. Замість “спорохнявілого бюрократичного австро-польського режиму” слід збудувати життя на нових засадах за підтримки селянства і робітництва. Ключові завдання на цьому шляху полягали в підготовці “Всенародних Установчих Зборів” та проекту державного устрою на “платформі правової злуки з Придніпрянською Україною”. До першочергових заходів віднесли формування місцевого самоврядування на основі загального виборчого права; створення дієздатного підконтрольного адміністративного апарату; відбудову промисловості краю; проведення земельної реформи; запровадження нової податкової системи; здійснення соціального захисту інвалідів та вдів і сиріт; забезпечення демократичних прав і свобод (зборів, товариств, преси) та вільного розвитку нацменшин.

У цьому концептуальному документі проглядається одна важлива суперечність. З одного боку, декларувалась остаточна злука з Наддніпрянщиною, з іншого, – конкретні кроки державного будівництва стосувалися лише ЗОУНР, яка в руслі загальноєвропейських цінностей бачилася як соціально зорієнтована демократична держава з реальним народовладдям і дотриманням рівних соціальних і національних прав.

Державний Секретаріат швидко перетворився на повноцінний суб'єкт здійснення виконавчої влади із розгалуженим адміністративним апаратом та бюрократичними установами, відповідальними за управління справами в суспільстві. Виконуючи функцію політичного керування, уряд представив лише загальну концепцію державної політики і стратегії розвитку, зосередивши організаційні та фінансові ресурси на розв'язанні першочергових проблем, що стосувалися обороноздатності, соціального захисту та внутрішньої безпеки і стабільності. Вирішувалися і питання національно-культурного характеру.

За розвиток основних напрямів суспільного життя відповідали профільні міністерства, хоча воєнно-політична ситуація вносила свої корективи у сферу їхньої діяльності, розширюючи повноваження і компетенції силових відомств. Це передусім стосується Державного секретарства військових справ (ДСВС; очолювали Д.Вітовський, потім В.Курманович), яке розв'язувало широке коло завдань, ставши свого роду “урядом в уряді”, позаяк безпосередньо підпорядковувалося

УНРаді, персонально президентові Є.Петрушевичу. Його структура була фактично така ж, що й у військовому відомстві Австро-Угорщини, зокрема складалася із 18 відділів на чолі з референтами, відповідальними за певні напрями роботи [14, с. 110-111].

Загальний відділ (керівник В.Темцюра) готував законодавчі акти та накази щодо збройних сил. Найважливішими серед них стала низка перших розпоряджень, ухвалених ДСВС 13-16 листопада про мобілізацію різних категорій вояків і населення; про поділ території республіки на військові округи (3) та окружні (12) і повітові (60) команди; про текст військової Присяги, який затвердила УНРада; про організацію Духівництва українського війська; про запровадження польових судів; про встановлення системи військових нагород; про грошові оклади військовикам, про запровадження військових одностроїв і відзнак та інші [10, с. 46-73].

Персональний відділ, що займався кадровим комплектуванням армійських частин і тилових військових формацій, розробив і запровадив схвалену УНРадою систему військових звань. За час війни він підготував щонайменше 11 наказів про підвищення у званнях 3,5 тис. осіб [14, с. 112]. Проблема кадрів, зокрема брак досвідчених штабістів, у збройних силах ЗУНР була доволі гострою, її розв'язували різними шляхами – від залучення німецьких фахівців до створення власної системи підготовки офіцерів.

Активно працювали й інші відділи ДСВС: мобілізаційний; муніципальний (відповідав за постачання озброєння); письменний (розробляв українську військову термінологію і спеціальну лексику); пресовий (видавав і поширював військові часописи). Наступна група відділів ДСВС – артилерії, летунства, кінноти, судівництва, технічний, зв'язку, інтендантський, харчовий, духівництва, санітарний, ветеринарний – відповідала за розвиток відповідних родів військ та забезпечувала функціонування бойових підрозділів [1].

Таким чином існував чіткий розподіл функцій і повноважень між ДСВС, який розв'язував питання організаційного і матеріального забезпечення армії, та вищими військовими органами – Начальною командою і Оперативним штабом, що мали свою внутрішню структуру [33], яка забезпечувала безпосереднє керівництво фронтовими підрозділами і запіллям, стратегічне і тактичне керівництво бойовими діями.

Розширення повноважень і компетенцій ДСВС зумовлювалося обставинами воєнного часу, коли межі між "військовими" та "цивільними" справами ставали умовними. За рішенням УНРади військове відомство розв'язувало надважливу справу зі створення Команди нафтового округу для забезпечення порядку, контролю в цій галузі [26]. Такі ж функції на залізничному транспорті перебрала на себе створена таким же чином Залізнична військова управа [14, с. 111], хоча існувало Державне секретарство шляхів, пошт і телеграфу.

Після проголошення Злуки РДС мала корегувати свою політику відповідно до перспектив співпраці (злиття) із соціалістичним урядом Директорії УНР. Однак на практиці уряд ЗУНР не лише не вжив заходів для реалізації задекларованих соціально-економічних проблем, а зробив ухил управо в економічній політиці. Замість лібералізації шляхів їх розв'язання, що дозволило б уникнути соціального радикалізму, взяли курс на жорстке державне управління економікою на основі досвіду "воєнного соціалізму" в Німеччині та "воєнного комунізму" в Росії [2, с. 32]. Воєнно-директивними методами здійснювалося забезпечення армії паливом (державне квотування видобутку і переробки нафти) та шкірсировиною. Для обслуговування війська запровадили примусову "підводну" повинність, за її виконанням кожною особою мала стежити і відповідати уся громада [4, 18; 20].

Такими ж методами здійснювалася посівна кампанія 1919 р.: усі придатні для обробітку ґрунти мали бути окультивовані, а перелогові разом із реманентом переходили в розпорядження держави. Винуватців у їх приховуванні карали штрафами і арештами [21]. Попри існування секретарств земельних справ та публічних робіт організацію весняно-польових робіт також доручили ДСВС. Введення державної монополії на заготівлю хліба і фуражу [21] фактично означало запровадження продовольчої диктатури, яка здійснювалася не лише через фіксовані ціни та контроль за використанням збіжжя, а й за допомогою "військово-викупно-заємних відділів", що склалися з озброєних стрільців. За умов соціальної напруги міністерство внутрішніх справ мало контролювати виробництво і розподіл продовольства. Внаслідок цього з'явилися суворі розпорядження, які обмежували використання борошна у промислових цілях й наказували додавати картоплю до хлібобулочних виробів [23], забороняли споживати м'ясо і м'ясні продукти у п'ятницю і середу [14].

Збірники документів з історії ЗУНР-ЗОУНР не репрезентують весь комплекс управлінсько-розпорядчих матеріалів про функціонування профільних міністерств РДС, однак представлені в них джерела дають достатнє уявлення про обсяги, зміст і напрями їх роботи. Згідно з нашими підрахунками, лише в грудні 1918 р. – лютому 1919 р. [8, 9] ухвалили понад сотню розпоряджень і циркулярів, які регулювали діяльність місцевих виконавчих і адміністративних органів та стосувалися розв'язання злободенних соціально-економічних проблем (близько 60 рішень).

Державне секретарство фінансів налагодило, регулювало й контролювало діяльність податкової, фіскальної, митної служб; запровадило державну монополію на продаж тютюнових виробів, призупинило роботу всіх гуралень [8, с. 45-50, 261]. Численні розпорядження профільних міністерств регулювали вивіз нафти і нафтових продуктів [26] тощо.

Уряд приділяв велику увагу захисту різних категорій працюючого населення та наданню соціальної допомоги пенсіонерам, службовцям, вдовам і сиротам. Такі “обіжники” і розпорядження часто з’являлися за підписами семи-восьми профільних міністерств. Державне секретарство освіти і віросповідань ухвалило понад десять спеціальних розпоряджень із підвищення соціального статусу та матеріального становища вчительства [8, с. 228-229; 236-237; 275-277, 374]. На урядовому рівні регулювалися різні поточні питання освітньої політики, зокрема про призначення учителів і керівників навчальних закладів [8, с. 228-229, 244]; про функціонування приватних шкіл, які не одержали державного статусу; про запровадження літніх усних іспитів [8, с. 381-382, 383-384]; про визначення терміну шкільних канікул, розміру оплати за навчання, зміну навчальних планів [8, с. 257-258] тощо.

Попри збереження принципу розмежування повноважень різних гілок влади, за умов динамічного державотворення чимало розпоряджень уряду настільки істотно доповнювали, корегували законодавчі акти УНРади, що фактично можемо говорити про виконання ним і нормотворчих функцій. Зокрема, вже 10 листопада 1918 р. ТДС видав розпорядження, згідно з яким усі закони, урядові акти, інші нормативно-правові документи загальнодержавного значення мали публікуватися чотирма мовами – українською, польською, єврейською, німецькою [11, с. 204]. Таким чином воно регулювало цю важливу сферу до ухваленого УНРадою 15 лютого 1919 р. закону про державну мову. (До слова, протокольні записи засідань РДС у грудні 1918 р. – лютому 1919 р. велися польською мовою [22, с. 50-75]). Роз’яснюючи й адаптуючи положення закону УНРади про основи шкільництва від 13 лютого 1919 р. до суспільних реалій, Державне секретарство освіти та віросповідань у лютому-травні ухвалило низку розпоряджень, які зобов’язували запроваджувати українську мову в державних середніх школах та визначали порядок використання мов нацменшин в освітніх закладах різних типів [8, с. 248-250, 257-260 та ін.]. А урядове розпорядження від 10 квітня вносило значні корективи до шойно ухваленого УНРадою закону про громадянство, які стосувалися надання громадянства неповнолітнім дітям, окремим категоріям службовців тощо [25].

Серед сучасних моделей виконавчої влади важко віднайти аналог системі центральної виконавчої влади ЗУНР-ЗОУНР, що формувалася за складних воєнно-політичних умов. За багатьма ознаками вона наближалася до змішаної форми правління, позаяк еволюціонувала від парламентської до президентської форм правління. Перший кабінет міністрів УНРади сформувала на партійній основі, що дозволяло ідентифікувати політичну силу, відповідальну за стан справ у певній суспільній сфері, та мало підвищувати відповідальність загалом. Однак за умов політичної нестабільності така модель виявилася малоефективною: частина міністрів-політиків не були фахівцями у довірених їм галузях, не мали належного досвіду роботи у виконавчо-управлінських органах влади, а окремі з них так і не обійняли своїх посади. Усе це ускладнювало контроль за середньою і нижчою ланками виконавчої влади та особливо за органами адміністрування і бюрократією, які мали забезпечувати внутрішню стабільність, безпеку, допомогу незахищеним верствам тощо.

З виникнення Виділу УНРади – колегіального органу, що фактично виконував функції глави держави, сформували другий більш продуктивний уряд, куди ввійшли і політики, і “технократи”, які були фахівцями в певних галузях та мали досвід роботи в управлінських структурах. Це прискорило реформування важливих сфер суспільного життя – сільського господарства, нафтової промисловості, шкільництва тощо. Водночас тісний зв’язок уряду із середньою ланкою виконавчої влади та державною адміністрацією, бюрократією посилювало їхню корпоративну закритість для зовнішнього контролю, урешті корумпованість. Іншою стороною медалі стало посилення конфліктності у відносинах між вищою законодавчою та виконавчою владою. Це провокувало авторитарні тенденції в керуванні державою, що за тодішніх реалій певною мірою було виправданим.

Таким чином, за важких воєнно-політичних умов урду ЗУНР вдалося налагодити доволі ефективну діяльність уряду, хоча через партійно-політичні суперечності та інші причини об’єктивного й суб’єктивного порядку йому не вдалося реалізувати свій державотворчий потенціал. Зважаючи на екстремальні обставини, зрозумілою і закономірною стала тенденція посилення його повноважень, зокрема й на сфері, які належали до компетенції вищого представницького органу влади. Це ж стосується і передачі силовим відомствам права розв’язання проблем суто економічного характеру. При цьому РДС була змушена вирішувати безліч дріб’язкових справ, які були в компетенції місцевих адміністративних органів. Повчальним і корисним для сьогодення може бути досвід підвищення вимог до статусу і професійної підготовки урядовців.

Бібліографічні посилання:

1. **Бемко В.** Державний Секретаріат Військових Справ / В.Бемко // Українська Галицька Армія: матер. до іст. – Вінніпег: Вид-во Д.Микитюка, 1958. – С. 61-70.
2. **Васюта І.К.** Національно-визвольний рух у західній Україні (1918-1939 рр.) / І.К.Васюта // Український історичний журнал. – 2001. – №5. – С. 22-42.
3. **Великочий В.С.** Політична система ЗУНР / В.С.Великочий // Політична система України: проблеми становлення і розвитку: Монографія / За ред. В.І.Кафарського. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 117-134.
4. До Окружної Команди в Самборі. Розпорядок Державного Секретарства Військових Справ. 28 березня 1919 р. // Центральний державний архів України у Львові. – Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 146. – Арк 46.
5. Заприсяження Державного Секретаріату // Діло. – 1918. – 12 листопада.
6. Засідання Ради Державних Секретарів // Діло. – 11 листопада.
7. Засідання Ради Державних Секретарів // Діло. – 14 листопада.
8. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Докум. і матер. у 5-ти томах. – Т. 2. Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / Укл. О.Карпенко, К.Мицан (далі: ЗУНР. 1918-1923. Докум і матер. – Т. 2.). – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 712 с.
9. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Докум. і матер. у 5-ти томах. – Т. 3. – Кн.1. Соціально-економічні відносини і визвольні змагання / Укл. О.Карпенко, К.Мицан. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – 644 с.
10. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Докум. і матер. у 5-ти томах. – Т. 4. Суспільно-політичні процеси. Національно-культурне відродження/ Укл. О.Карпенко, К.Мицан. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – 887 с.
11. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Історія / Кер. авт. кол. О.Карпенко. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. – 628 с.
12. Ідеал цілої Нації // Діло. – 1918. – 12 листопада.
13. Інформація газети “Діло” про засідання Української Національної Ради від 10 листопада 1918 р. і прийняття рішення про з’єднання українських земель в одну державу // ЗУНР. 1918-1923. Докум і матер. – Т. 1. – С. 413-416.
14. **Литвин М.** Українсько-польська війна 1918-1919 рр. / Микола Литвин. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1998. – 488 с.
15. **Лозинський М.** Галичина в рр. 1918-1920 / Михайло Лозинський. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1970. – 228 с.
16. **Лозинський М.** Українська Народна Республіка / Др. Михайло Лозинський // Діло. – 1918. – 13 листопада.
17. Повідомлення газети “Діло” про засідання Української Національної Ради від 12 листопада 1918 р. і затвердження заступників державних секретарів та кооптацію нових членів Української Національної Ради // ЗУНР. 1918-1923. Докум і матер. – Т. 1. – С. 426-428.
18. Про використання сирих шкір, шкіряних фабрикатів і гарбарських середників. Розпорядок Державного Секретаріату Торгу і Промислу, Державного Секретаріату Внутрішніх Справ і Державного Секретаріату Військових Справ. 19 березня 1919 р. // Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки (далі: Вісн. держ. зак. і розпоряд...). – Вип. 7. – 26 березня. – 1919. – С. 45-46.
19. Програмова заява народнього правительства до горожан держави // Державний архів Львівської області. – Ф. 257. – Оп. 1. – Спр. 14. – арк. 1-2 зв.
20. Про передачу видобутої нафти державному заводу в Дрогобичі. Розпорядок Державного Секретаріату. 13 лютого 1919 р. // Вісн. держ. зак. і розпоряд... – Вип. 3. – 2 березня. – 1919. – С. 10.
21. Про примусовий обробіток землі. Розпорядок Державного Секретаріату Земельних Справ і Державного Секретаріату Внутрішніх Справ. 21 лютого 1919 р. // Вісн. держ. зак. і розпоряд... – Вип. 3. – 2 березня. – 1919. – С. 18-20.
22. Протокольні записи засідань Ради Державних Секретарів 12 грудня 1918 р. – 24 травня 1919 р. // ЗУНР. 1918-1923. Докум і матер. – Т. 2. – С. 50-124.
23. Розпорядок Державного секретаріату внутрішніх справ про борошно, хліб, мучні страви. 11 березня 1919 р. // Там само. – С. 341-343.
24. Розпорядок Державного секретаріату внутрішніх справ про обмеження вживання м’яса. 10 квітня 1919 р. // Там само. – С. 340-341
25. Розпорядок Державного секретаріату внутрішніх справ про право громадянства. 10 квітня 1919 р. // Там само. – С. 337-337.
26. Розпорядок Державного секретаріату військових справ про утворення нафтового округу під його безпосереднім підпорядкуванням. 28 березня 1919 р. // Там само. – С. 324-325.

27. Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918 року // Там само. – Т. 1. – С. 179-180.

28. Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданню для 13 падолиста 1918 р. // Діло. – 1918. – 15 листопада.

29. Українська Національна Рада. Львів, 19 падолиста 1918 р. // Там само. – 20 листопада.

30. Українська Національна Рада. Львів, 10 падолиста 1918 // Там само. – 11 листопада.

31. Українська Національна Рада. Львів, 16 падолиста 1918 р. // Там само. – 17 листопада.

32. Чубатий М. Державний лад на Західній Области Української Народньої Республіки / Микола Чубатий. – Львів, 1921. – 52 с.

33. Шанковський Л. Організація УГА в світлі Наказів НКГА з червня-липня 1919 р. / Лев Шанковський // Українська Галицька Армія: Матеріали до історії. – Т. II. – Вінніпег, 1960. – С. 269-289.

УДК 1:316.3

О. В. Сабадуха

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ У ЄВРОПІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Досліджено проблему відповідальності в умовах функціонування громадянських суспільств в Європі в епоху Постмодерну. Проблема відповідальності проаналізовано у взаємозв'язку з проблемою справедливості та духовними якостями суб'єкта діяльності. Доведено, що в сучасних умовах кожен має бути суб'єктом діяльності та відповідальним за буття.

Ключові слова: відповідальність, громадянське суспільство, об'єкт відповідальності, соціальний інтерес, суб'єкт діяльності.

Исследована проблема ответственности в условиях функционирования гражданских обществ в Европе в эпоху Постмодерна. Проблема ответственности проанализирована во взаимосвязи с проблемой справедливости и духовными качествами субъекта деятельности. Доказано, что в современных условиях каждый должен быть субъектом деятельности и ответственным за бытие.

Ключевые слова: ответственность, гражданское общество, объект ответственности, социальный интерес, субъект деятельности.

Studies a problem of responsibility of a functioning civil society in Europe in the postmodern era. Problem of responsibility is analyzed in relation to the issue of justice and spiritual qualities of the subject. It is proved that under current conditions, everyone should be the subject of activity and responsible for being.

Keywords: responsibility, civil society, the object of responsibility, social interest, subject of activity.

© О. В. Сабадуха, 2012

Доба постмодерну поставила перед європейською людиною нові виклики. Епохи Просвітництва та модерну сформували нові правові закони та моральні цінності, які регулювали взаємовідносини між людьми. Проте людина маси, якій належав й належить пріоритет у сучасному світі, опинилася нездатною регулювати відносини між суб'єктами діяльності в інтересах цілого, що призвело до двох світових війн та декількох революцій у Європі. Тому наразі актуальним постає питання щодо проблеми відповідальності суб'єкта діяльності в процесі функціонування громадянських суспільств у Європі.

Зазначену проблему в зарубіжній філософії досліджували К.-О. Апель, А. Веллмер, О. Гьофе, Г. Йонас, Дж. Ролз; в українській – О. Гомілко, А. Карась, Ю. Іщенко, О. Шибко та інші. Проте проблема відповідальності в умовах функціонування громадянського суспільства досліджується окремо від соціальних якостей суб'єкта діяльності. Дослідники не враховують ідей Х. Ортеги-і-Гассета з приводу того, що у ХХ столітті пріоритет в усіх сферах суспільного життя перейшов до людини маси. Отже, метою статті є аналіз взаємозв'язку між процесом функціонування громадянського суспільства й наявністю почуття відповідальності у суб'єктів соціального простору.

Функціонування громадянського суспільства характеризується сукупністю громадських організацій, що вступають у діалог із державою з метою захисту приватних, суспільних та